

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1972
metai

VILNIUS

1973

INSTITUTE OF HISTORY
OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE LITHUANIAN SSR

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1972

VILNIUS

1973

INSTITUT FÜR GESCHICHTE
DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER LITAUISCHEN SSR

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1972

VILNIUS

1973

ИНСТИТУТ ИСТОРИИ
АКАДЕМИИ НАУК ЛИТОВСКОЙ ССР

ЕЖЕГОДНИК
ИСТОРИИ
ЛИТВЫ

ГОД
1972

ВИЛЬНЮС

1973

Redakcinė kolegija

Jurginis Juozas, Merkys Vytautas, Milius Vacys, Strazdūnaitė Rita (sekretorė), Sadžius Henrikas (vyr. redaktorius pavaduotojas), Tautavičius Adolfas, Tyla Antanas, Vaitkevičius Bronius (vyr. redaktorius), Zepkaitė Regina

Vilnius, Kosciuškos 30
Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos institutas

Вильнюс, ул. Костюшки, 30
Институт истории Академии наук Литовской ССР

M $\frac{0164-137}{M851(10)-73}$ Z-73

REDAKCIJOS PAŠTAS

AR ĮVYKO LIETUVOS DARBININKŲ SAJUNGOS SUAŽIAVIMAS MINSKE 1900 METŲ SAUSIO MĖNESIŲ

Lietuvos TSR istorijoje ir Lietuvos Komunistų partijos istorijoje pagrįstai skiriama nemažai dėmesio Lenkijos Karalystės ir Lietuvos socialdemokratijos (LK ir L SD) įkūrimui nušviesti. Ištikimų proletarinio internacionalizmo principams Lietuvos ir Lenkijos socialdemokratų susivienijimas XIX—XX a. sandūroje — LK ir L SD įkūrimas teigiamai veikė darbininkų ir socialdemokratų judėjimo vystymąsi Lietuvoje XX a. pradžioje.

Susivienijusių Lietuvos ir Lenkijos socialdemokratų organizacijų pirmasis suvažiavimas, kaip žinome, įvyko 1900 m. rugpiučio mėn. Otvocke, prie Varšuvos. Svarbu tiksliai nustatyti, kada tos organizacijos praktiškai susivienijo, t. y., kada buvo padėtas vieningos Lenkijos Karalystės ir Lietuvos socialdemokratijos pagrindas: ar 1899 m. gruodžio pabaigoje Vilniuje įvykusiame pasitarime, ar 1900 m. sausio pradžioje Lietuvos darbininkų sąjungos suvažiavime Minske.

Apie F. Dzeržinskio iniciatyva ir jam vadovaujant įvykusį Vilniuje 1899 m. gruodžio pabaigoje Lenkijos ir Lietuvos socialdemokratų veikėjų pasitarimą turime aiškių duomenų. 1902 m. Dzeržinskis „Užrašuose apie partinį darbą 1899 metais“ pasakoja ir apie savo atvykimą į Vilnių, ir apie pasitarimo nutarimus išleisti Varšuvoje programos projektą, o paskiau sušaukti suvažiavimą, kuris įformintų vieningą Lenkijos Karalystės ir Lietuvos socialdemokratiją¹. Apie Vilniaus pasitarimą (konferenciją) savo atsiminimuose rašo taip pat šio pasitarimo dalyvis, tuomet LSDP narys E. Sokolovskis² ir V. Mickevičius-Kapsukas užrašuose „Iš

¹ Socjaldemokracja Królestwa Polskiego i Litwy. Materiały i dokumenty, t. I, cz. 2, 1899—1901, Warszawa, 1962, p. 285.

² Edward Sokołowski, W zaraniu ruchu socjalistycznego w Wilnie, Z pola walki, Moskwa, 1927, Nr. 3, p. 120.

F. E. Dzeržinskio atsiminimų“³. Vilniaus pasitarime dalyvavo tuometinis Lietuvos darbininkų sąjungos vadovas M. Kozlovskis ir kartu su E. Sokolovskiu dar vienas LSDP narys — P. Suknelevičius. Pasitarimo nutarimams įvykdyti buvo išrinktas Centras, istorinėje literatūroje vadinamas Centro Komitetu.

Tačiau F. Dzeržinskio Rinktinių raštų dvitomio 1-ajame tome, nurodant pagrindines jo gyvenimo ir veiklos datas, ir daugelyje monografių, apybraižų bei straipsnių, skirtų F. Dzeržinskio gyvenimui ir revoliucinei veiklai, teigiama, kad, pabėgęs iš tremties, S. Trusevičius 1900 m. sausio mėn. Minske sušaukė Lietuvos darbininkų sąjungos suvažiavimą, į kurį buvo atvykęs ir F. Dzeržinskis, jog tame suvažiavime buvo priimtas nutarimas suvienyti Lietuvos darbininkų sąjungą su Lenkijos Karalystės socialdemokratija ir buvo išrinktas Centro Komitetas, į kurį įėjo F. Dzeržinskis⁴. Apie Lietuvos darbininkų sąjungos suvažiavimą Minske 1900 m. pradžioje rašoma Tarybų Lietuvos istorijos veikaluose⁵.

Vieni autoriai duoda nuorodą, kiti neduoda, bet visi remiasi tuo pačiu šaltiniu — V. Mickevičiaus-Kapsuko užrašais „Iš F. E. Dzeržinskio atsiminimų“. Jokių kitų pirminių šaltinių apie tai, kad Minske 1900 m. sausio mėn. įvykęs S. Trusevičiaus sušauktas Lietuvos darbininkų sąjungos suvažiavimas, neturime. Beje, V. Kapsukas visai neteigia, kad vadovaujantis kuriamos partijos Centras buvo išrinktas būtent Minsko suvažiavime. Jis rašo tik, kad „CK sudarė Dzeržinskis, Kozlovskis ir Trusevičius“, ir pastebi, jog tuos duomenis jis seniau yra gavęs iš S. Trusevičiaus⁶.

Dėl teiginio, kad 1900 m. sausio mėn. Minske įvyko S. Trusevičiaus sušauktas Lietuvos darbininkų sąjungos suvažiavimas, priėmęs nutarimą suvienyti Lietuvos darbininkų sąjungą su Lenkijos socialdemokratija, kilo kai kurie klausimai:

1) V. Kapsuko užrašai „Iš F. E. Dzeržinskio atsiminimų“, paskelbti 1926 m., buvo 1927 m. perspausdinti Maskvoje ėjusio lenkų kalba leidinio „Z pola walki“ numeryje, skirtame Felikso Dzeržinskio atminimui. Čia pasakyta, kad S. Trusevičius sušaukė Lietuvos darbininkų sąjungos

³ Пролетарская революция, 1926, № 9(56), стр. 62.

⁴ Ф. Э. Дзержинский. Избранные произведения в двух томах, т. I (издание второе, дополненное), М., 1967, стр. 561; А. Хацкевич, Солдат великих боев. Жизнь и деятельность Ф. Э. Дзержинского, Минск, 1961, р. 38; Н. Зубов, Ф. Э. Дзержинский. Биография, М., 1963, стр. 30; Jerzy Ochmański, Rewolucyjna działalność Feliksa Dzierżyńskiego na Litwie w końcu XIX wieku, Poznań, 1969, р. 90—91; Ю. Б. Комодайте, Революционная деятельность Ф. Э. Дзержинского в Литве в 1895—1899 гг., Исторические записки, М., 1954, № 45, стр. 233; A. Liaukonis, F. Dzeržinskio revoliucinė veikla Lietuvoje, V., 1961, p. 43—44.

⁵ Lietuvos TSR istorija, t. II, V., 1963, p. 181—182; Lietuvos Komunistų partijos istorijos 1 tomo maketas, Komunistas, 1967, Nr. 2, p. 89.

⁶ Stanislovas Trusevičius (slapyvardė — Kazimieras Zalevskis) mirė 1918 metais.

suvažiavimą 1900 m. sausio mėn. **Vilniuje** (Mano pabraukta.—J. K.)⁷. Ar tai patekusios į žurnalą „Proletarskaja revoliucija“ klaidos atitaisy-
mas, ar čia korektūros klaida?

2) Yra žinoma, kad F. Dzeržinskis buvo atvykęs į Vilnių 1899 m. gruodžio pabaigoje. Apie tai jis pats rašė 1902 metais. Nesuprantama, kodėl F. Dzeržinskis, dirbęs Varšuvoje sunkiomis pogrindžio sąlygomis, praėjus kelioms dienoms po apsilankymo Vilniuje, kur buvo priimti aiškūs nutarimai, 1900 m. sausio mėn. tuo pačiu reikalu vėl būtų vykęs į Vilnių ar į Minską? Ir kodėl jis 1902 m. „Užrašuose apie partinį darbą 1899 metais“ nemini, jog būtų dalyvavęs Lietuvos darbininkų sąjungos suvažiavime Minske (ar Vilniuje) 1900 metų pradžioje? Tuo tarpu F. Dzeržinskis rašo, kad tada, kai jis grįžo į Varšuvą, ten buvo išleista LK ir L SD programa ir kad Varšuvoje vasario 4 d. jis buvo suimtas.

Atsakymų į šiuos klausimus reikia ieškoti dokumentuose ir istorinėje literatūroje.

1927 m. Maskvoje išėjo dokumentų ir kitos medžiagos rinkinys, skirtas LK ir L SD istorijai. Ten yra medžiagos apie Lietuvos ir Lenkijos socialdemokratų veikėjų pasitarimą Vilniuje 1899 m. gruodžio pabaigoje ir apie LK ir L SD suvažiavimą Otvocke 1900 metais⁸. Bet neminimas Lietuvos darbininkų suvažiavimas Minske 1900 m. sausio mėnesį.

Varšuvoje, Lenkijos Jungtinės darbininkų partijos Centro Komiteto Partiniame archyve sukaupta gausios medžiagos apie buvusių LK ir L SD veikėjų F. Dzeržinskio ir S. Trusevičiaus gyvenimą ir veiklą. Bet ji nepatvirtina nei to, kad F. Dzeržinskis buvęs Minske 1900 m. sausio mėn., nei kad S. Trusevičius buvo sušaukęs Minske 1900 m. sausio mėn. Lietuvos darbininkų sąjungos suvažiavimą⁹.

V. Kapsuko užrašų „Iš F. E. Dzeržinskio atsiminimų“ pastraipa, kurioje kalbama apie S. Trusevičiaus sušauktą Lietuvos darbininkų sąjungos suvažiavimą Minske 1900 m. sausio mėn. ir apie F. Dzeržinskio atvykimą į tą suvažiavimą, pateikiama ne kaip F. Dzeržinskio atsiminimų dalis, bet kaip papildymas, kur aiškinamas F. Dzeržinskio vaidmuo tuo metu. V. Kapsukas čia remiasi S. Trusevičiaus seniau jam duota informacija apie šiuos įvykius. Bet S. Trusevičiaus nebebuvo gyvųjų tarpe, ir į tekstą, matyt, pateko netikslumas.

Klausimą padeda išaiškinti paties S. Trusevičiaus paskelbti atsiminimai.

⁷ Z pola walki, 1927, Nr. 3, p. 102.

⁸ Materiały do dziejów ruchu socjalistycznego w Polsce, t. I, Socjaldemokracja Królestwa Polskiego i Litwy, cz. 1 (1893—1903), Moskwa, 1927, p. 95—96, 98—105.

⁹ Partijos istorijos institutas prie LKP CK, Dokumentų rinkinys, Nr. 555, t. 5. (Partijos istorijos instituto prie Lenkijos Jungtinės darbininkų partijos Centro Komiteto 1971 m. kovo 30 d. raštas).

1908 m., kai įvykiai dar tebebuvo gyvi atmintyje, S. Trusevičius rašė, kad 1899 metais, Naujųjų Metų išvakarėse, Vilniuje įvykusio pasitarimo nutarimus turėjo įgyvendinti „pasitarime sudarytas Centro Komitetas“, kad, pabėgęs iš tremties, jis atvyko į Vilnių ir, „kooptuotas kaip penktasis CK narys, kartu su draugais ėmėsi įgyvendinti pasitarimo nutarimus“¹⁰. Panašiai S. Trusevičius rašo savo atsiminimuose „Iš socializmo istorijos Lietuvoje“, kurie buvo paskelbti 1916 m. V. Kapsuko redaguojamame žurnale „Socialdemokratas“. Čia sakoma: „Tuo tarpu, pabėgęs iš Jakutsko, atsidūriau Vilniuje. Įėjęs į LK ir L SD CK, iškeliavau jo siunčiamas į užsienį organizuoti ten partijos organo leidimo“¹¹.

Taigi S. Trusevičius, kuris, 1900 metais suėmus F. Dzeržinskį, atliko vadovaujamą vaidmenį, kuriant vieningą Lenkijos Karalystės ir Lietuvos socialdemokratiją, aiškiai nurodo, kad jis kartu su kitais draugais vykdė 1899 m. gruodžio pabaigoje įvykusio Vilniuje socialdemokratų pasitarimo nutarimus. Tad suprantama, kodėl Partijos istorijos instituto 1971 m. išleistame Lietuvos Komunistų partijos istorijos apybraižos 1-ajame tome, nušviečiant LK ir L SD įkūrimą, nebekalbama apie Lietuvos darbininkų sąjungos suvažiavimą Minske 1900 m. pradžioje.

J. Komodaitė

¹⁰ Минувшие годы, СПб., 1908, № 12, p. 105—106.

¹¹ Socialdemokratas, LSDP Užsienio biuro organas, Skotija, 1916 m. gegužės mėn., Nr. 6, 7 ir 8, p. 48.